

Zdôrazňovanie apoštolskej tradície v sporoch s heretikmi – Rím ako privilegované miesto tejto tradície

TEREZA REHORČÍKOVÁ

Bratislava

Focusing on apostolic tradition in the conflicts with the heretics – Rome as privileged place of this tradition

Abstract: The apostolic churches, as guarantors of orthodox doctrine, had generally higher authority than all other churches, because it was believed that the apostolic faith was certainly preserved in them. In the fight against gnosis in the second half of the 2nd century, Christian authors argued with the apostolicity of the church and they used to use the Roman Church as the perfect and the most appropriate example precisely because of its exceptional apostolic origin. The first author and witness of this state is Hegesippus, whose argument – the preservation of true apostolic faith due to succession of bishops in every church where he used Rome as the best example – was deepened by Irenaeus of Lyon. Rome has in his *Adversus Haereses* the “fullness” of apostolicity, is the most apostolic church of all churches thanks to its connection to both Peter and Paul and their martyrdoms. Therefore, every other church in which the apostolic faith and tradition is preserved must ipso facto agree with Rome. Moving forward Rome is the best example for demonstrating apostolicity of the whole church. The question for the last analysed author from this period – Tertullian – was how to discern from the heretic and apostolic reading of the Scripture since Gnostics used the same texts with completely different explanation. The answer was (to put the simplest) the apostolic faith itself. It is again passed through generations thanks to succession of bishops and the best places where to verify it are apostolic churches. Rome is not as obviously named as the best example; the fortresses of the true faith the apostolic churches were equal, still the Rome in his enumeration covers more place. It is the testimony of the very high reverence for Roman church, which was quite common during the whole Christian antiquity.

Keywords: apostolic tradition, church of Rome, Irenaeus of Lyon, succession of bishops, papal primacy.

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2021.24.01.05-18>

Druhú polovicu 2. storočia poznačili boje s gnózou a cirkev proti nim používala apoštolskú tradíciu ako objektívnu smernicu viery.¹ V boji

¹ Apoštolskú tradíciu (od trado, ere, = odovzdávať, podávať, prenechávať, postupovať, de-
diť, zveriť, povedať, rozprávať, vykladať, vyučovať, prednášať) chápem ako učenie apoš-
tolov, ktoré sa zachovalo neporušené doteraz (do doby vzniku konkrétnych diel, ako aj do

s tradíciami gnostikov prístupnými len vyvoleným, ktoré boli tajné s nejasným historickým pozadím, a preto ťažko historicky overiteľné, cirkevní spisovatelia zdôrazňovali, že apoštolská tradícia cirkvi je jedna a tá istá pre všetkých kresťanov (neexistujú VIP kresťania s hlbším zasvätením do učenia), verejne známa, a teda overiteľná a prístupná všetkým. Pre tých, ktorí by ju chceli spoznať, je to možné vďaka Svätému písmu – práve preto je toto obdobie, kedy sa už z väčšej časti vyformoval dnešný kánon NZ (explicitným svedectvom je Muratoriho kánon)² a dáva sa do protikladu s apokryfnými spismi. Pravosť tejto všeobecne dostupnej tradície sa dá overiť vďaka biskupskému nástupníctvu, a preto začínajú vznikať prvé zoznamy biskupov, aby sa doložilo, že cirkvi majú neporušenú biskupskú „líniu“ od apoštolov.³ Prvým svedectvom tohto stavu je Hegesippus.

Hegesippus (cca 110 – cca 180), rozrušený z toho, ako veľmi sa rozšírila gnóza, sa vydal na okružnú cestu po cirkvách, a predovšetkým do Ríma,⁴ aby si overil, aké učenie bolo univerzálne prijímané vďaka biskupskému nástupníctvu. Cieľ sa mu podarilo dosiahnuť⁵ a ako dôkaz podáva (neúplný) zoznam rímskych biskupov: *„Zahrnul som (doslova urobil pre seba) nástupníctvo až po Anicéta, ktorého diakonom bol Eleutherius; Sóter nastúpil po Anicétovi a po ňom Eleutherius. V každom nástupníctve a v každom meste sa týmto spôsobom zachovalo ohlasova-*

našej súčasnosti). Porovnaj tiež *Katechizmus Katolíckej cirkvi* 76, 77, 78. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2020, s. 30.

² Datovanie nie je isté, ale najčastejšie sa spomína ako obdobie jeho vzniku koniec 2. a začiatok 3. storočia. HILL, Charles E.: *The Debate Over the Muratorian Fragment and the Development of the Canon*. In: *Westminster Theological Journal*. tom. 57, vol. 2, 1995, s. 437, 452. Dostupné online https://www.earlychurch.org.uk/pdf/fragment_hill.pdf [cit. 7. 5. 2020]. Taktiež HORKA, Róbert: Muratoriho zlomok: poznámky k textu a slovenský preklad. In: *DISPUTATIONES SCIENTIFICAE UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK*, tom. 2, vol. 4, 2002, s. 52. Dostupné online https://www.academia.edu/10978023/Muratorian_Fragment_Anotations_and_Slovak_translation_of_text [cit. 17. 4. 2021]. Autor uvádza aj slovenský preklad Muratoriho kánonu. Za upozornenie na túto štúdiu ďakujem recenzentke Mgr. et Mgr. Marceli Andokovej, MA, PhD.

³ SCHATZ, Klaus: *Dějiny papežského primátu*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 13 – 14.

⁴ Explicitne sa spomína v EUSEBIUS Z CÉZAREY, *Historia Ecclestica* (ďalej len HE), 4, 22 len Rím a Korint, pričom Rím je jeho konečná zastávka – cieľ. Tieto dve mestá sú uvedené s najväčšou pravdepodobnosťou kvôli nepopierateľnej apoštolskej tradícii. Hegesippus síce neuvádza apoštolov explicitne ako pôvod biskupského nástupníctva, zmienka o týchto mestách však implikuje, že to takto chápal. TWOMEY, Vincent: *Apostolikos Thronos. The Primacy of Rome as reflected in the Church History of Eusebius and the historico-apologetic writings of Saint Athanasius the Great*. Aschendorff : Münster, 1982, s. 25.

⁵ EUSEBIUS: *The History of the Church from Christ to Constantine*. LOUTH, Andrew (ed.). London : Penguin Books, 1989, s. 129. HE, 4, 22, 1. „[...] keď cestoval až do Ríma, nadviazal kontakt s množstvom biskupov a našiel rovnaké učenie u všetkých.“

*nie Zákona, prorokov a Pána.*⁶ Klúčové je slovo οὐτως = týmto spôsobom, čím Hegesippus odkazuje na Rím – tak ako v Ríme (tým istým spôsobom ako v Ríme, čiže vďaka overiteľnému biskupskému nástupníctvu, ktoré pre Rím aj stručne načrtol), sa pôvodné učenie udržiava vo všetkých cirkvách. Vyjadrené jednoduchšie – pravé apoštolské učenie sa uchováva biskupským nástupníctvom, pričom Rím uviedol ako konkrétny príklad. Biskupské nástupníctvo je garanciou, že učenie v danom časovom období je rovnaké, ako učenie predchádzajúcich generácií až po apoštolov. Zároveň prostredníctvom biskupského nástupníctva môže byť splnená jedna zo základných podmienok pravosti apoštolského učenia – jeho priestorová rozšírenosť vo všetkých cirkvách. Hegesippov implicitný argument sa dá zhrnúť nasledovne: ak biskupi⁷ jednotlivých cirkví vďaka biskupskému nástupníctvu odvodzujú svoju autoritu od toho istého a jediného prameňa – apoštolov – a tak uchovávajú pôvodné

⁶ EUSEBIUS Z CÉZAREY, HE, 4, 22, 3. Preklad a zvýraznenia podľa: TWOMEY, V.: *Apostolikos Thronos*, s. 23. Na s. 24 podáva aj prehľad interpretácií tohto textu od niekoľkých autorov. Twomey namieta proti prekladu EUSEBIUS: *The Ecclesiastical History*. LAKE, Kirsopp (prel.). 1. zv. London : William Heinemann; New York : G. P. Putnam's Sons, 1926, s. 375. Dostupné online <https://archive.org/details/ecclesiasticalhi01euseoft/page/n7/mode/2up> [cit. 26. 6. 2020]: „V každom zozname [biskupov] a v každom meste sa veci majú tak, ako to ohlasuje Zákon, proroci a Pán.“ Podobný preklad podáva aj Williamson – prekladateľ vydania z poznámky č. 5 – EUSEBIUS: *The History of the Church*, s. 129: „V každej nástupníckej línii biskupov a v každom meste sú veci v súlade s ohlasovaním Zákona, prorokov a Pána.“ Argumentácia je rozsiahla, najpodstatnejšou námietskou je to, že takýto preklad je hodnotením Hegesippa (na spôsob inšpektora), že je vo všetkých cirkvách, ktoré navštívil, dodržiavané apoštolské učenie. Tým pádom by on sám zo seba robil poslednú autoritu, ktorá má rozhodovať o tom, čo je alebo nie je apoštolským učením, či je alebo nie je uchované. Takýto postoj by stál v priamom rozpore s jeho úmyslom – ísť **zistiť** či **overiť si**, aké je autentická apoštolská náuka.

⁷ V Hegesippovom chápaní biskupa je zdôraznená jeho učiteľská autorita, neznamená to však, že nepripúšťal iné funkcie či role prítomné v biskupskom úrade. Táto črta viedla k argumentu, že Hegesippus nezostavil zoznam biskupov, ale iba učiteľov. Proti tomu VON CAMPENHAUSEN, Hans Freiherr: *Kirchliches Amt und geistliche Vollmacht in den ersten drei Jahrhunderten*. Tübingen : J. C. B. Mohr (P. Siebeck), 1953, s. 181 – 182. Podľa: TWOMEY, V.: *Apostolikos Thronos*, s. 25. Apoštolská náuka v starovekej cirkvi nemôže byť chápaná čisto ako „zoznam“ spísaných alebo tradovaných právd, ale predovšetkým ako prostriedky, ktorými sa veriaci aktívne zúčastňovali na živote cirkvi. V (liturgickom) živote cirkvi sa prejavovala jej náuka. Vrcholným bodom tohto života a jedným z hlavných prostriedkov účasti na apoštolskom učení a vyjadrení jednoty cirkvi bolo spoločné slávenie eucharistie. A tak biskup, ktorý predsedal eucharistickému sláveniu, bol najviac zodpovedný za pravú apoštolskú náuku a jej odovzdávanie, a teda vyučovanie, z čoho vyplývalo aj právo niekoho exkomunikovať. TWOMEY, V.: *Apostolikos Thronos*, s. 25. Porovnaj: „Nech nikto nerobí nič, čo sa týka cirkvi, bez biskupa. [...] Nech sa za platné slávenú eucharistiu považuje tá, ktorá celebruje biskup alebo niekto, koho on poverí. [...] Ani nie je dovolené bez biskupa krstiť a konat' agapé [...].“ IGNÁC Z ANTIOCHIE, Smyrn, 8, 1 – 2. In: JURGENS, William A. (ed.): *The faith of the early Fathers*. 1. zv. Collegeville : Liturgical Press, 1970, s. 25. Tiež IGNÁC Z ANTIOCHIE: Phld, 3, 2 – 3; 4, 1. In: JURGENS, W. A. (ed.): *The faith of the early Fathers*, 22.

apoštolské učenie, potom to isté pravé apoštolské učenie musí byť prítomné vo všetkých cirkvách.⁸

Hegesippov argument zachovávaní pravej viery v dôsledku biskupského nástupníctva a jej následnej priestorovej rozšírenosti vo všetkých cirkvách, kde Rím uviedol ako konkrétny príklad, rozpracoval Irenej z Lyonu v diele *Adversus Haereses* (okolo 185, ďalej AH).

1. Traditionem itaque

Apostolorum in toto mundo manifestatam, **in omni Ecclesia adest perspicere** omnibus qui vera velint videre, **et habemus annumerare eos qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in ecclesiis, et successiones eorum usque ad nos**, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quae seorsim et latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse, quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes: quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas. **Sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximae, et antiquissimae, et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae ecclesiae, eam quam habet ab Apostolis traditionem, et annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos** indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sibiplacentiam malam, vel vanam gloriam, vel per caecitatem et malam

1. Tradíciu apoštolov, ktorá je známa na celom svete, **je umožnené spoznať v každej cirkvi** všetkým, ktorí by chceli vidieť pravdu. **Máme za úlohu vymenovať tých, ktorí boli ustanovení apoštolmi v cirkvách za biskupov a ich nástupcov až do našich čias.** Oni nevyužovali ani nepoznali nič také, o čom títo blúznia [gnostici, proti ktorým Irenej píše]. Ved' predsa, keby apoštolmi boli poznali skryté tajomstvá, ktorým by učili dokonalých potajomky a oddelene od ostatných, odovzdali by ich predovšetkým tým, ktorým zverili aj samotné cirkvi. Ved' veľmi chceli, aby nástupcovia, ktorých zanechali a ktorým odovzdali svoje miesto samotných učiteľ'ov, boli dokonalí a bezúhonní vo všetkom. Ak títo bezchybne konajú, je to na veľký osov, ak pochybia, je z toho veľké nešťastie. **Ale pretože by bolo veľmi zdĺhavé v diele takéhoto charakteru vymenovať nástupníctva vo všetkých cirkvách, my tu poukážeme na najvýznamnejšiu a najstaršiu, a všetkým známu, založenú a ustanovenú najslávnejšími apoštolmi Petrom a Pavlom v Ríme, ktorá má tradíciu od apoštolov a vieru, ktorá bola ohlasovaná ľuďom** [apoštolmi, čiže odvedenú od Krista], **a ktorá sa cez sled biskupov dostala až k nám.** A tým zahanbujeme

⁸ TWOMEY, V.: *Apostolikos Thronos*, s. 24 – 25.

sententiam, praeterquam oportet colligunt. **Ad hanc enim ecclesiam propter potentiores principalem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab Apostolis traditio. 2.**

Fundantes igitur et instrumentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino episcopatum administrandae Ecclesiae tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quae sunt ad Thimoteum epistolis meminit. Succedit autem ei Anacletus: post eum tertio loco ab Apostolis episcopatum sortitur Clemens, qui et vidit ipsos Apostolos, et contulit cum eis, et cum adhuc insonantem praedicationem Apostolorum et traditionem ante oculos haberet, non solus: adhuc enim multi supererant tunc ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente, dissensione non modica inter eos qui Corinthi essent fratres facta, scripsit quae est Romae Ecclesia potentissimas literas Corinthiis, ad pacem eos congregans, et reparans fidem eorum, et annuntians quam in recenti ab Apostolis acceperat traditionem, annuntiantem unum Deum omnipotentem, factorem coeli et terrae, plasmatorum hominis, qui induxerit cataclysmum, et advocaverit Abraham, qui eduxerit populum de terra Aegypti, qui collocutus sit Moysi, qui legem disposuerit, et prophetas miserit, qui ignem praeparaverit diabolo et angelis eius. Hunc Patrem Dominini nostri Iesu Christi ab ecclesiis annuntiari, ex ipsa scriptura, qui velint discere possunt, et apostolicam Ecclesiae traditionem intelligere, cum sit vetustior epistola his qui nunc

všetkých, ktorí akýmkoľvek spôsobom zo samolúbosti alebo z márnivosti, alebo zo zaslepenosti, alebo zo zlomyseľnosti, nadmieru mudrujú. **Ved' je nevyhnutné, aby každá cirkev, to jest veriaci zovšadiaľ, v ktorej sa navždy tými, čo sú zovšadiaľ, zachováva, čo učili apoštolí, súhlasila s touto cirkvou, kvôli [jej] výnimočnému pôvodu. 2.** Keď založili a určili pravidlá pre [rímsku] cirkev, svätí apoštolí [Peter a Pavol] ju odovzdali Línovi, aby ju spravoval. Tohto Lína Pavol spomína vo svojich listoch adresovaných Timotejovi. Po ňom nastúpil Anaklétus; ako tretí po apoštoloch dostal biskupstvo Klement, ktorý ešte samotných apoštolov videl a stretával sa s nimi. A hoci mal ešte v živej pamäti kázanie a učenie apoštolov, nebol jediný – ved' vtedy ešte žili mnohí, ktorých apoštolí učili. Za jeho pontifikátu, keď povstal medzi bratmi v Korinte nemalý spor, napísala im rímska cirkev veľmi dôležitý list, ktorý ich priviedol k pokoju, obnovil ich vieru a oboznámil ich s učením, ktoré nedávno prijala od apoštolov, zvestujúc im všemohúceho Boha, stvoriteľa neba i zeme, tvorcu človeka, ktorý zoslal potopu a povolal Abraháma, ktorý vyviedol ľud z Egypta, ktorý sa rozprával s Mojžišom, ktorý ustanovil Zákon a poslal prorokov, ktorý pripravil oheň diabla a jeho anjelom. Tohto Boha, ktorého cirkvi ohlasujú ako Otca nášho Pána Ježiša Krista, môžu, ktorí by chceli, zo samotného písma [tu sa myslí 1 Klem] poznať a [tiež] porozumieť apoštolskej tradícii cirkvi, pretože list je starší od tých, ktorí teraz nepravdivo učia a ohlasujú iného Boha, ktorý je nad Stvoriteľa – tvorcu všetkého,

<p>falso docent, et alterum Deum super Demiurgum et factorem horum omnium que sunt commentiantur. 3. Huic autem Clementi succedit Euaristus, et Euaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus, et ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissime martyrium fecit: ac deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione et successione ea quae est ab Apostolis in Ecclesia traditio et veritatis praeconatio pervenit usque ad nos. Et est plenissima haec ostensio, unam et eandem vivificatricem fidem esse, quae in Ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata, et tradita in veritate.⁹</p>	<p>čo je.¹⁰ 3. Po tomto Klementovi nastúpil Evaristus a po Evaristovi Alexander, a potom, ako šiesty od apoštolov, bol ustanovený Sixtus a po ňom Telesfor, ktorý je slávnym mučeníkom; a potom Hyginus, potom Pius, po ktorom Anicetus. Pretože po Anicetovi nastúpil Soter, teraz je ako dvanásty po apoštoloch biskupom Eleutherius. Týmto poradím a postupnosťou sa v [celej] cirkvi učenie apoštolov a hlásanie pravdy dostalo až k nám. A toto je úplný dôkaz, že je jedna a tá istá oživujúca viera, ktorá sa v cirkvi zachovala od apoštolov a odovzdávala sa v pravde až doteraz.</p>
--	---

Podľa Ireneja sa apoštolská tradícia cirkvi dá spoznať v každej miestnej cirkvi, pretože si je istý, že v každej by sa dal urobiť zoznam biskupov, ktorý začína pri niektorom z apoštolov. Keďže dokazovať toto tvrdenie by bolo príliš zdĺhavé (ak aj nie nemožné), stačí poukázať na Rím, ktorý je všeobecne známy a výnimočného pôvodu, a podáva teda zoznam rímskych biskupov.

Aby sa dalo jasnejšie pochopiť, o čo ide, niektoré kľúčové frázy sú analyzované podrobnejšie. Ešte predtým je potrebné upozorniť na dve veci: pre pasáž 3, 3, 1 nemáme grécky originál, čo sťažuje situáciu. Na základe porovnania iných pasáží, kde sa naopak pôvodný grécky text

⁹ IRENEJ Z LYONU: *Adversus haereses*. W. W. HARVEY (ed.). 2 zv. Cantabrigiae : Typis Academicis, 1857, s. 8 – 12. AH 3, 3, 1 – 3. Dostupné online: <https://archive.org/details/sanctiirenaei00harvgoog/page/n2/mode/2up>. [cit. 27. 4. 2020]. Za pomoc pri prekladoch z latinčiny ďakujem svojmu školiteľovi diplomovej práce doc. Mgr. Imrichovi Nagyovi, PhD.

¹⁰ Boh SZ = Stvoriteľ = Demiurg bol v gnostickom chápaní iba nedokonalá, nižšia, neúplná, hlúpa až démonická a zvrátená bytosť, ktorá nepozná pravého Najvyššieho Boha a nemá s ním nič spoločné, hoci vzišiel z eónov (konkrétne z posledného eóna Sofie) – nebeských bytostí emanujúcich z tohto Najvyššieho Boha. Demiurg svoj božský pôvod nepozná. Gnosticí utrpenie vo svete a nedokonalosť človeka vysvetľovali tým, že ich tvorcom bol práve Demiurg, ktorý si v momente stvorenia materiálneho sveta ani neuvedomoval, že ich tvorí ako napodobeninu sveta božského. Je vládcom priestoru a času, nie je však všemohúcim Bohom. PINKAS, Matej: Charakteristické znaky starovekej gnózy a gnosticizmu. In: *Acta Facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, tom. 14, vol. 2, 2017, s. 49 – 52.

zachoval, sa však potvrdilo, že latinský preklad je skoro doslovný.¹¹ Po druhé interpretácia tejto pasáže je už desaťročia nevyriešeným problémom a žiadna z mnohých možných interpretácií¹² nie je všeobecne prijímaná. Samozrejme, sú medzi nimi „hlavné“, ktoré majú viac zástancov a „boj“ sa odohráva predovšetkým medzi nimi, iné sa dajú odmietnuť celkom jednoducho.

Prvá časť, kde Irenej hovorí o rímskej cirkvi, je svojím vzletným a oslavným jazykom charakterovo blízka starším prameňom. Táto úcta sa prejavuje napríklad v listoch Ignáca z Antiochie, liste Dionýzovi z Korintu rímskemu biskupovi Soterovi a v rozšírenosti a autorite, akej sa tešil 1. Klementov list napísaný rímskou cirkvou do Korintu. Rímska cirkev v týchto prameňoch nikdy nie je karhaná či napomínaná, vždy je s ňou spätý jazyk plný chvály, miestami až poetický a oslavný. Iné cirkvi, v tom aj najstaršie a apoštolské, sú objektom výčitiek či napomenutia a nikdy sa netešili porovnateľnej úcte ako cirkev v Ríme.¹³ Keď Irenej spomína Petra a Pavla ako zakladateľov rímskej cirkvi, nie je jasné, či to naozaj pokladal za historický fakt, alebo ide o rétoriku, ktorou sa vyjadruje všeobecne prijímaná pevná previazanosť rímskej cirkvi s týmito dvoma apoštolmi. Pravdepodobne druhá možnosť, pretože z Irenejovho pohľadu na toto tesné puto nie je nevyhnutné, aby Peter a Pavol boli zakladateľmi cirkvi a úplne prvými hlásateľmi evanjelia v nej.¹⁴ Vo svojom preklade som sa rozhodla prívlastky *maximae, et antiquissimae* prekladať superlatívami, aby som zdôraznila úctu, ktorej sa rímska cirkev tešila. Avšak určite nejde o doslovný zmysel. Rímska cirkev nebola najväčšia – v tomto období stále ešte ležala na okraji kresťanského sveta a značnejší počet veriacich dosiahla až v priebehu 3. storočia.¹⁵ Preto som zvolila výraz *najvýznamnejšia*, to však treba chápať v zmysle úcty, akej sa tešila, nie primátu. Nebola ani historicky najstaršia, čo si Irenej určite uvedomoval. Vo svetle pasáže 3, 4, 1,¹⁶ kde *antiquissimae ecclesiae*

¹¹ McCUE, James, F.: The Roman Primacy in the Second Century and the Problem of the Development of Dogma. In: *Theological Studies*, tom. 25, vol. 2, 1964, s. 176. Dostupné online <http://cdn.theologicalstudies.net/25/25.2/25.2.1.pdf> [cit. 10. 5. 2020].

¹² Na začiatku 20. storočia Xavier Roiron vypočítal, že teoreticky je možné interpretovať pasáž 3, 3, 1 na 108 spôsobov. ROIRON, X.: Sur l'interprétation d'un passage de saint Irénée: 'Adversus Haereses', III, 3, 1. In: *Recherches de science religieuse*, tom. 7, vol. 1 – 2, 1917, s. 38. Podľa: O'BOYLE, Michael: St. Irenaeus and the See of Rome. In: *The Catholic Historical Review*, tom. 16, vol. 4, 1931, s. 415.

¹³ SCHATZ, K.: *Dějiny papežského primátu*, s. 10 – 13.

¹⁴ McCUE, J. F.: The Roman primacy, s. 179.

¹⁵ SCHATZ, K.: *Dějiny papežského primátu*, s. 25.

¹⁶ „Et si de aliqua modica quaestione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli conversati sunt, et ab eis de praesenti quaestione sumere quod certum et re liquidum est?“ [= A keby aj v nejakej bežnej, každodennej záležitosti vznikol

vyjadruje všeobecne chronologicky najstaršie cirkvi založené apoštolmi, ide teda o to, že Rím patrí medzi ne. V tomto zmysle možno prívlastky *maximae, et antiquissimae* preložiť v podobe *veľmi významnej a veľmi starej*. Použitie tohto prekladu by bolo vhodnejším zase z toho dôvodu, aby uchránilo čitateľa pred zjednodušením, že Irenej uznával rímsky primát vo význame, ktorý sa blíži jeho modernému chápaniu (rímska cirkev je právne nadradená nad iné a/alebo rímsky biskup má právo robiť doktrínálne rozhodnutia, ktoré musia akceptovať všetky cirkvi).

Kvôli nasledujúcej analýze a problémom, ktoré vyvoláva preklad najdôležitejšej vety, dovoľm si uviesť jej štylisticky neupravený preklad:

<p>1 Ad hanc enim ecclesiam propter 2 potentiorem principalitatem 3 necesse est omnem convenire Ecclesiam, 4 hoc est, eos qui sunt undique fideles, 5 in qua semper ab his, qui sunt undique, 6 conservata est ea quae est ab Apostolis traditio.</p>	<p>Ved' s touto cirkvou kvôli jej výnimočnému pôvodu je nevyhnutné, aby súhlasila každá cirkev, to jest tí, ktorí sú zovšadiaľ veriaci, v ktorej sa ustavične tými, čo sú zovšadiaľ, zachováva to, čo je tradíciou od apoštolov [čo učili apoštolí].</p>
---	--

Keďže k tejto pasáži chýba originál, dost' pozornosti sa venovalo tomu, aké grécke slovo bolo preložené ako *principalitas*. Najviac sedí do kontextu *arché* vo význame začiatok, pôvod, základ.¹⁷ Pre Irenejovu generáciu kresťanov bola smerodajná ako autorita, ktorej je podriadený výklad Písma a disciplína, samotná viera a tradícia prijatá od apoštolov – preto robili zoznamy biskupov a zdôrazňovali apoštolský pôvod cirkví, aby sa nevyvrátiteľne dokázalo, že táto viera je rovnaká, ako hlásal Kristus a akú učili apoštolí.¹⁸ Pre Ireneja má automaticky každá apoštolská cirkev vďaka svojmu pôvodu pravú vieru.¹⁹ Ale Rím má vo svojom pôvode (resp. základe) prvenstvo či náskok (preto *potentior*) oproti iným cirkvám – má možnosť sa odvolať na svedectvo mučeníckej smrti a hroby

spor, nemalo by sa zda obrátiť k najstarším cirkvám, v ktorých apoštolí pôsobili a od nich o tejto otázke zobrať to, čo je isté a jasné?] IRENEJ Z LYONU: *Adversus haereses*, 3, 4, 1. s. 15–16.
¹⁷ McCUE, J. F.: *The Roman primacy*, s. 177. PIETRAS, Henryk: Świadomość prymatu biskupa Rzymu w kościele starożytnym. In: *Kapłaństwo i urząd*. Zost. W. Gajewski, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2009, s. 190 – 205. TWOMEY, V.: *Apostolikos Thronos*, s. 92.

¹⁸ Toto bude najzreteľnejšie u Tertuliána. Pozri s. 11 – 12.

¹⁹ McCUE, J. F.: *The Roman primacy*, s. 178.

dvoch významných apoštolov, pričom Peter bol vodcom Dvanástich.²⁰ *Potentior principalitas* teda odkazuje na *gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo* a je dôvodom,²¹ prečo stačí dokázať apoštolský pôvod (a následne biskupské nástupníctvo od apoštolov) Ríma, aby sa dokázalo, že celá cirkev je apoštolská. Všetky apoštolské cirkvi majú to, čo Rím – verejné hlásanie evanjelia a odovzdávanie apoštolskej tradície vďaka biskupskému nástupníctvu siahajúcemu až k apoštolom, ale rímska cirkev je najlepším príkladom, pretože je to v nej prítomné „najplnším“, najviditeľnejším, najjistším a najjednoduchšie overiteľným spôsobom.²² Nie je vhodné vidieť za *potentior principalitas* uznanie práva rímskeho biskupa (či cirkvi) vydávať doktrínálne rozhodnutia, s ktorými musia všetky ostatné cirkvi súhlasiť. Irenej v spomínanom úryvku 3, 4, 1 hovorí, že v prípade sporu sa treba obrátiť na akúkoľvek apoštolskú cirkev, nemusí to byť nevyhnutne Rím – vďaka konfrontácii s inými prameňmi aj mimo AH (Tertulián, Cyprián z Kartága) je to naozaj pôvod rímskej cirkvi, čo z nej robilo privilegované miesto tradície (ako to výstižne sformuloval Schatz).²³ Keby *potentior principalitas* označovalo vieroučnú autoritu rímskeho biskupa (či cirkvi), toto svedectvo by bolo bielou vranou, keďže prax 2. aj 3. storočia ukazuje, že rozhodnutia rímskeho biskupa neboli vzhľadom na všeobecnú cirkev akceptované (ak je vôbec vhodné použiť takúto formuláciu, pretože už čiastočne prenáša modernú skúsenosť do mentality a právneho fungovania cirkvi v danom historickom období).²⁴

Ako vidieť aj zo slovenského prekladu (riadok 5), jedným z najdôležitejších problémov pre celé generácie filológov, historikov či teológov je otázka, na čo sa vzťahuje *in qua*: či na rímsku cirkev, alebo na každú cirkev.

Pri prvej možnosti je *ab his qui sunt undique* skoro neriešiteľnou prekážkou. Prečo by mali veriaci zovšadiať (z každej jednej cirkvi, čo je z praktického hľadiska nezmyselné) udržiavať v Ríme apoštolskú tradíciu? To priamo odporuje Irenejovmu chápaniu odovzdávania a zachovávanía tejto tradície, čo sa dialo pomocou biskupského nástupníctva, ktoré ná-

²⁰ Čo sa týka Petra, v podstate panuje zhoda (medzi katolíckymi a nekatolíckymi exegetmi), že bol ustanovený Ježišom Kristom ako hlava apoštolov (a teda Kristus mu na spravovanie cirkvi na zemi prepožičal svoju autoritu), čo sa vyvodzuje nielen z typických petrovských textov (Mt 16, 13 – 19; Lk 22, 31 – 32; Jn, 21, 15 – 17), ale aj z iných (napríklad Mt 4, 18; Mk 1, 16; Lk 5, 1 – 11; Jn 1, 35 – 42; Lk 6, 12 – 13; Mt 10, 2; Mk 3, 16 a ďalšie). SCHATZ, K.: *Dějiny papežského primátu*, s. 8.

²¹ V súvislosti ešte s chápaním *in qua* ako odkazom na *omnem ecclesiam*, čomu sa venujem v nasledujúcich odsekoch, tento dôvod získava na úplnosti.

²² McCUE, J. F.: *The Roman primacy*, s. 178.

²³ SCHATZ, K.: *Dějiny papežského primátu*, s. 13.

²⁴ Vzhľadom na obsiahlosť problému predstavuje stručný prehľad REHORČÍKOVÁ, Tereza: *Zdôvodnenie primátu rímskeho biskupa v ranokresťanských prameňoch*. Diplomová práca. Banská Bystrica, 2020 s. 13 – 19, 49 – 69. Dostupné online <https://opac.crzp.sk/?fn=detail-BiblioForm&sid=780C5DA7522A72A29DF6FCDFDA41> [cit. 03. 02. 2020].

sledne v 3, 3, 2 – 3 pre Rím podáva.²⁵ Boli snahy prekladať *in qua* inštrumentálom, čo však pravidlá gramatiky (latinskej aj gréckej) vylučujú.²⁶ Niekoľko teórii práve kvôli neustálym problémom spochybnilo pravosť *ab his qui sunt undique*.²⁷ Žiadna z nich nezískala všeobecné uznanie a nepodarilo sa ju definitívne potvrdiť. Hoci niektoré sú celkom pravdepodobné, nie sme nútení pristúpiť k takému riešeniu, kde sa *ab his qui sunt undique* považuje za chybu. Ako už bolo spomenuté, latinský preklad AH je dosť presný a veta bude dávať zmysel pri opačnom tvrdení, keď sa *in qua* vzťahuje na *omnem ecclesiam*.

V tomto prípade však treba vysvetliť tautológiu a tiež problémom zostáva, čo znamená (rovnako ako v prípade vzťahovania *in qua* na Rím), že v každej cirkvi sa tými (veriacimi či cirkvami) zovšadiaľ zachováva apoštolská tradícia.²⁸ Ale prikláňam sa k názoru, že je prirodzenejšie vzťahovať *in qua* na *omnem ecclesiam*, pretože nasleduje hneď po *hoc est eos qui sunt undique fideles* a udržuje sa tým aktuálna myšlienka. Námietkou zo strany odborníkov zastávajúcich „pro-rímsku“ interpretáciu je, že celej vete (aj predchádzajúcej) dominuje rímska cirkev.²⁹ Nie je to však nevyvrátiteľné – ak sa *in qua* vzťahuje na *omnem ecclesiam*, ukáže sa, že táto časť je vypracovaná podľa štylistického pravidla *inclusio*, ktorú Irenej uplatňuje aj na iných miestach.³⁰ Pasáž, kde sa spomína Rím, otvára tvrdenie, že je zdĺhavé *omnium ecclesiarum enumerare successiones*, a uzatvára ju vyhlásenie, že s rímskou cirkvou pre jej výnimočný pôvod musí súhlasiť *omnem ecclesiam*. Čo sa týka druhej námietky, ide o úmyselné zopakovanie *qui sunt undique fideles* práve preto, aby sa predišlo

²⁵ O'BOYLE, M.: St. Irenaeus and the See of Rome, s. 428 – 429. Táto interpretácia (veriaci zovšadiaľ zachovávajú vieru v Ríme) súvisí s prekladom *convenire ad* ako zhromažďovať sa, schádzať sa, čo O'Boyle vyvracia, s. 416 – 420.

²⁶ ABRAMOWSKI, Luise: Irenaeus, „Adv. Haer.“ III, 3, 2: Ecclesia Romana and omnis Ecclesia; and Ibid. 3, 3: Anacletus of Rome. In: *The Journal of Theological Studies*, tom. 28, vol. 1, 1977, s. 102. Abramowski vlastne reaguje na francúzsky preklad AH v edícii Sources chrétiennes, kde A. Rousseau vzťahoval *in qua* na rímsku cirkev.

²⁷ D'Herbignyho je najkomplikovanejšia a predpokladá sériu chýb (pisárskych, čo sa týka gréckeho textu, potom prekladateľských a nakoniec opäť pisárskych v latinskom texte). Saltet navrhol, že pôvodne tam nemalo byť *ab*, ale iba *datív his qui sunt undique*, pričom chybu pripisuje pisárom. Podobnú teóriu zastáva aj Rousseau – chyba nastala nesprávnym prekladom *datívu* roč. Podľa Morinovej teórie (najstaršia z uvedených, prvýkrát publikovaná v roku 1908) *sunt undique* je pisárska chyba, keď pisár mimovoľne zopakoval slová z predchádzajúceho riadka. O'BOYLE, M.: St. Irenaeus and the See of Rome, s. 430 – 432. On rozvíja ďalej Morinovu teóriu. ABRAMOWSKI, L.: Irenaeus, s. 102.

²⁸ O'BOYLE, M.: St. Irenaeus and the See of Rome, s. 426, 428.

²⁹ ABRAMOWSKI, L.: Irenaeus, s. 102 – 103. O'BOYLE, M.: St. Irenaeus and the See of Rome, s. 425.

³⁰ ABRAMOWSKI, L.: Irenaeus, s. 103. Rousseau uznáva, že Irenej využíva *inclusio* na iných miestach, ale nie tu.

neporozumeniu, na čo sa vzťahuje *in qua*.³¹ Nie je to úplne uspokojivé vysvetlenie, avšak vďaka nemu sa dajú obísť niekedy až krkolomné riešenia a nelogickosť tejto vety, ktorej sa nedá vyhnúť, keby sa *in qua* vzťahovalo na rímsku cirkev. Navyše, ak *in qua* odkazuje na *omnem ecclesiam*, krásne to zapadá do kontextu Irenejovho argumentu, ako aj mentality jeho doby. Irenej explicitne skonštatoval, že rímska cirkev má tradíciu od apoštolov o vetu vyššie. Upozornil na to pri dokazovaní zachovávanía apoštolskej tradície v cirkvi. Vkladať to aj do tejto vety by rozbilo plynulú argumentáciu úryvku a práve to by bolo zbytočnou tautológiou. Význam je teda nasledujúci: **každá cirkev, čiže veriaci zovšadiaľ, v ktorej sa uchováva [bola zachovaná] apoštolská tradícia, musí súhlasiť s rímskou cirkvou pre jej výnimočný pôvod.** Fakt, že každá cirkev zachováajúca apoštolskú tradíciu nevyhnutne musí súhlasiť s Rímom, lebo ten má apoštolský pôvod *par excellence*, nie je len triviálnym tvrdením. Týmto Irenej vytvoril súvislosť medzi rímskou cirkvou a každou ďalšou, ktorá má tiež apoštolskú tradíciu, čím buduje svoj argument, prečo stačí poukázať na rímsku, aby sa dokázala apoštolskosť celej cirkvi.

Na základe uvedenej analýzy sa dá zhrnúť, že rímska cirkev má „najapoštolskejší“ pôvod zo všetkých apoštolských cirkví. *Potentior principalitas* je dôvodom, prečo si Irenej vybral práve rímsku cirkev ako najvhodnejší príklad. Pre „plnosť“ apoštolského pôvodu rímskej cirkvi, každá cirkev s biskupským nástupníctvom siahajúcim k apoštolom, ktorým sa uchováva pravá apoštolská viera, musí s ňou nevyhnutne súhlasiť. Tým Irenej dokazuje, že stačí uviesť zoznam rímskych biskupov, aby dokázal apoštolskosť celej cirkvi: „Et est plenissima haec ostensio.“

K zoznamom rímskych biskupov je potrebné uviesť, že začali vznikáť storočie po smrti Petra a Pavla v momente, kedy už bol monoepiskopát³² v cirkvi etablovaný a rozšírený. Rozdiely v nich³³ prezrádzajú, že vznikali na základe rôznych tradícií (písomných či ústnych). Ide o anachronické konštrukty, ktoré prenášali monoepiskopát do skorších foriem cirkevnej organizácie a zjednodušili koncept odovzdávania apoštolskej tradície na odovzdávanie biskupského úradu z jedného monobiskupa na druhého.³⁴

³¹ ABRAMOWSKI, L.: Irenaeus, s. 102.

³² Monoepiskopát, čiže štruktúra jeden biskup – presbyteri – diakoni oproti dvojúrovňovému episkopátu presbyteri – diakoni. Pre stručný prehľad k problematike vývoja monoepiskopátu všeobecne a aj v Ríme REHORČÍKOVÁ, T.: Zdôvodnenie primátu, s. 27 – 29.

³³ Rôzne poradie biskupov, niektoré uvádzajú chronologické dáta, niektoré nie, v datovaní pontifikátov sú značné rozdiely.

³⁴ STRAND, Kenneth A.: First-century Church organization in Rome. In: *Andrews University Seminary Studies*, tom. 29, vol. 2, 1991, s. 144 – 145. Dostupné online <https://digitalcommons.andrews.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1990&context=auss> [cit. 19. 5. 2020].

Máme zachované tri hlavné tradície zoznamov rímskych biskupov: 1. najstarší Irenejov, potom Eusebiovi (HE aj Kronika, prelom 3. a 4. storočia) a Epifániov (Panarion 27, 6, okolo 375), 2. zoznam Optata z Milevis (cca 370) a Augustína (400), 3. tzv. rímsky zoznam v Liberianskom katalógu (vypracovaný v polovici 4. storočia, hoci zoznam môže byť starší), ktorý sa stal súčasťou *Liber Pontificalis*. Hlavným sporným bodom je umiestnenie biskupa Klementa a) ako tretieho po Petrovi a Pavlovi, b) druhého po Petrovi, c) prvého po Petrovi (v tom istom poradí ako som uviedla tradície zoznamov).³⁵

Hegesippov neúplný zoznam rímskych biskupov využil ako svoj zdroj určite Eusebius a pravdepodobne aj Irenej a Epifánius.³⁶

Irenej dodal Lína a Anakléta, aby počet rímskych biskupov až do jeho súčasnosti bol správne apoštolský – dvanásť. Linus bol spolupracovníkom apoštola Pavla.³⁷ O Anaklétovej (Anenklétos Ανέγκλητος = bezúhonný/bez pochybení, niet mu čo vyčítať) činnosti sa nedalo povedať nič určitejšie, pretože jeho pôvod bol pravdepodobne iba literárny: δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον (Lebo episkop musí byť bez úhony...).³⁸ Každopádne, jedného aj druhého Irenej spájal s Pavlom, čím ešte upevnil previazanosť rímskej cirkvi s jej apoštolskými „zakladateľmi“, a teda jej *potentior principalitas*.³⁹ Týmto, a zároveň začiatkom svojho zoznamu od Petra a Pavla v kontraste s neskoršími tradíciami, kde sa zoznamy začínajú iba Petrom, Irenej prezrádza, že jeho záujem tkvie v pôvode rímskej cirkvi a chce jej dodať čo najviac prepojení s apoštolmi. Jeho primárny záujem nezahŕňal autoritu biskupov Ríma ako takú (ich právomoci) ani sa nezaujímal výhradne o Petra a odvodzovanie autority biskupa Ríma od neho. Svojím zoznamom rímskych biskupov opäť potvrdzuje, že Rím je miestom privilegovanej tradície, ale je to vďaka úzkemu a jedinečnému previazaniu s oboma apoštolmi. „Skutočne, nezlý príklad historickej genealogickej rekonštrukcie: pokiaľ ide o autoritu a spolahlivosť prameňov nepochybne, avšak nie veľmi spolahlivý čo do svojich výsledkov.“⁴⁰

Netvrdím tým, že to robili vedome – poznajúc dôkladne pôvodnú situáciu cirkevnej organizácie v apoštolských časoch sa rozhodli klamať pre zvýšenie efektivity svojich argumentov. Rovnako toto anachronické prenesenie monoepiskopátu do 1. storočia a fakt, že niektorí prví rímski biskupi sú vymyslené postavy (napr. Anaklétus), neznamená popretie apoštolskosti cirkvi (teda neprerušené odovzdávanie apoštolského učenia a svätenia presbyterov/biskupov z generácie na generáciu). To však je už otázka teologická.

³⁵ STRAND, K. A.: First-century Church organization in Rome, s. 145 – 146, 148, 150. Rímsky zoznam síce umiestňuje Klementa ako druhého po Línovi, avšak datovanie Línovho pontifikátu sa prekrýva s Petrovým životom, takže Klement je prakticky druhý po nich oboch.

³⁶ STRAND, K. A.: First-century Church organization in Rome, s. 146 – 147.

³⁷ 2 Tim 4, 21; Tít 1, 7.

³⁸ Tít 1, 7

³⁹ ABRAMOWSKI, L.: Irenaeus, s. 104. Navyše Sixtus je podozrivo šiesty po apoštoloch.

⁴⁰ ABRAMOWSKI, L.: Irenaeus, s. 104.

Posledným výrazným svedkom, ktorý bojoval apoštolskou tradíciou proti heretikom a je predmetom tejto štúdie, je Tertulián. Bol si vedomý, že Sväté písmo podlieha interpretácii – a heretici ho bez váhania používali na to, aby ním doložili svoje tvrdenia.

Autoritou, pomocou ktorej sa rozlišuje správna a heretická interpretácia, je pre Tertuliána *regula fidei* (viera samotná): Kristovo učenie jednoduché, jednotné, jasne a navždy určené, úplne a celé odovzdané apoštolom a od nich neporušene zverené cirkvám, ktoré založili. Nie je to ani autorita rímskeho biskupa, ani biskupov všeobecne či synod. Tie všetky sú podriadené *regula fidei* – nie sú jej pánmi, ale sluhami, netvorí ju, ale svedčia o nej a odovzdávajú ju. Episkopát je podriadený učeniu, ktoré dostal od predchádzajúcich generácií. Apoštolské cirkvi sú dôkazom, že doktrína sa odovzdáva neporušená ďalej. Ide však o dôkaz historický, nie odvolanie sa na ich autoritu ako takú – vďaka nástupníctvu biskupov sa apoštolská viera podáva neporušená ďalej v celej cirkvi, ale najlepšie je to viditeľné a overiteľné v apoštolských cirkvách, preto sú svojím spôsobom špeciálne oproti „menším“ či sekundárne zakladaným cirkvám. Rím tu má výnimočné postavenie vzhľadom na svoj pôvod – môže sa spájať až s tromi apoštolmi, pričom Peter bol vodcom apoštolov a aj Ján mal medzi Dvanástimi výrazné a významné postavenie:⁴¹ „Nyní, když chceš být přesněji obeznámen ve věci své spásy, projdi apoštolské cirkve, v nichž ještě stojí učitelské stolce apoštolů, v nichž se čtou pravé dopisy... Máš-li to nejbližše do Achaie, pak je to Korint. Pokud jsi nedaleko Makedonie, máš Filipoi. Jsi-li z Asie, máš Efesos. Jsi-li z oblasti Itálie, máš Řím, pod jehož autoritu spadáme i my [Afrika]. To je ta šťastná církev, které apoštolové spolu se svou krví dali celé učení, kde Petr svým utrpením napodobil Pána, kde Pavel byl korunován tím, že skončil jako Jan [Krstitel], kde byl apoštol Jan ponořen do vroucího oleje, zůstal bez úhony, načež byl vyhnán na ostrov.“⁴² Ide o veľmi podobný argument, ako u Ireneja v pasáži 3, 4, 1 z AH. Ale tiež, podobne ako Irenej v AH 3, 3, 1 – 3, Rím si „zaslúžil“ najviac miesta a oslavný jazyk. V uvedenom úryvku sa prejavuje aj „prvý vývojový stupeň“ v otázke primátu rímskeho biskupa, a síce veľká úcta, ktorej sa rímska cirkev tešila naprieč celým impériom.⁴³ Zo samotného faktu Petrovej

⁴¹ ENO, Robert B.: *Ecclesia docens* : Structures of Doctrinal Authority in Tertullian and Vincent. In: *The Thomist: A Speculative Quarterly Review*, tom. 40, vol. 1, 1976, s. 100, 102 – 107. ENO, Robert B.: The Work of Optatus as a Turning Point in the African Ecclesiology. In: *The Thomist: A Speculative Quarterly Review*, tom. 37, vol. 4, 1973, s. 669 – 670.

⁴² TERTULIÁN: *De praescriptione haereticorum* (ďalej De praes.) 36, 1 – 4. Podľa: SCHATZ, K.: *Dějiny papežského primátu*, s. 17.

⁴³ SCHATZ, K.: *Dějiny papežského primátu*, s. 10. K otázke vzťahu medzi mestom Rímom ako hlavným mestom ríše a postavením rímskeho biskupa pozri HASTINGS, Adrian: The papacy and Rome's civil greatness. In: *The Downside Review*, tom. 75, vol. 242, 1957, s. 359 – 382. Postavenie rímskej cirkvi a jej biskupa sa odvíjalo v období pred Milánskym ediktom úplne

a Pavlovej mučeníckej smrti a ich trvalej „prítomnosti“ v meste vďaka ich ostatkom, samozrejme, nevyplývali konkrétne nároky na primát rímskeho biskupa.

Citovaný úryvok odhaľuje aj sebapoňatie cirkvi ako *communio*⁴⁴ – rovnosť cirkví, keďže aj cirkvi zakladané vďaka misionárom z apoštolských cirkví sú apoštolské vďaka *consanguinitas doctrinae* (De praes. 32, 6),⁴⁵ pričom apoštolské majú vzhľadom na svoj pôvod väčšiu váhu a aj autoritu. Predsa však sa nesmierna úcta, ktorej sa títo apoštoli a pamiatka ich mučeníctva tešili, ako aj autorita ich učenia, prenášala na celú rímsku cirkev, akoby ona a oni boli natrvalo jedným nedeliteľným celkom.⁴⁶ Žiadna iná cirkev s apoštolským pôvodom, ani Antiochia, kde Peter aj Pavol určite pôsobili, či Korint,⁴⁷ sa podobnej úcte netešili. Nešlo však o úctu spojenú s konkrétnymi jurisdikčnými nárokmi.

nezávisle od postavenia mesta Ríma ako centra ríše. Dá sa dokonca tvrdiť, že prvé vzniklo napriek odporu k druhému. Autor štúdie sa zaoberal aj postavením rímskej cirkvi za a po Konštantínovi, pričom, hoci štát už zasahoval do cirkevného diania, stále sa nedá hovoriť o odvodzovaní autority (rímskych) biskupov od autority štátu. K poslednej téme aj MORRISON, Karl F.: Rome and the City of God : An Essay on the Constitutional Relationship of Empire and Church in the Fourth Century. In: *Transactions of the American Philosophical Society*, tom. 54, vol. 1, 1964, s. 3 – 55.

⁴⁴ Ku bližšiemu opisu termínu *communio* a jeho prejavovaniu sa v praxi pozri REHORČÍKOVÁ, T.: Zdôvodnenie primátu, 2020 s. 13 – 19.

⁴⁵ ENO, R. B.: *Ecclesia docens*, s. 105 – 106. Taktiež: „*Omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Itaque tot ac tantae ecclesiae una est illa ab apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primae et omnes apostolicae, dum una omnes probant unitatem : communicatio pacis et appellatio fraternitatis et contesseratio hospitalitatis.*“ [= Je nevyhnutné, aby každý druh bol posudzovaný podľa svojho počiatku. Preto veľké množstvo aj veľkých cirkví je vlastne jednou cirkvou, a to pôvodnou apoštolskou, z ktorej všetky vzišli. A tak každá jedna je apoštolská dovtedy, kým dokazujú jednotu: vzájomným prejavovaním pokoja, nazývaním sa bratmi a výmenou pohostinnosti.] TERTULIÁN: *De praescriptione haereticorum*. H. HEMMER – P. LEJAY (eds.). Paris : LIBRAIRIE ALPHONSE PICARD ET FILS, 1907, s. 40, 42. De praes. 20, 7 – 8. Dostupné online: <https://archive.org/details/depraescriptione00tert/page/n13/mode/2up>. [cit. 1. 2. 2021]. Latinské *contesseratio*: uzavretie priateľstva na základe výmeny *tesserae*. Pravdepodobne ide o zmienku o používaní listov pokoja („cestovných pasoch“), ktoré kresťania nazývali (aj) *tesserae*, čo by preklad mohol zastreť. *Tesserae* (všeobecne, nielen u kresťanov) boli o. i. symboly či známky, aké si dávali spriatelene rodiny, pôvodne polovice dreva, ktorých zhoda slúžila ako dôkaz. Kto sa nimi preukázal, mal právo na pohostinnosť.

⁴⁶ SCHATZ, K.: *Dějiny papežského primátu*, s. 10.

⁴⁷ Dionýz z Korintu v jeho liste do Ríma tvrdí, že aj Peter učil v Korinte (cca 166 – 174): „*Týmto spôsobom si svojím pôsobivým napomenutím spojil všetko, čo vyrástlo zo semena, ktoré zasial Peter a Pavol rovnako v Rimanoch a Korint'anoch. Pretože obaja siali v našom Korinte a spoločne nás učili: v Itálii tiež učili spoločne v rovnakom meste a boli umučení v rovnakom čase.*“ EUSEBIUS: *The History of the Church*, s. 63. HE, 2, 25, 8.